

DRŽAVNI DUG

06

Prema podacima Ministarstva finansija i socijalnog staranja, na kraju septembra 2021. godine, *bruto državni dug*³⁷ Crne Gore iznosio je 4.076,2 miliona eura ili 83,5% procijenjenog BDP-a (4.881,3 miliona eura) i u odnosu na kraj 2020. godine manji je za 254,6 miliona eura ili za 5,9% (tabela 6.1). Na smanjenje državnog duga u toku prvih devet mjeseci 2021. godine najviše je uticalo smanjenje unutrašnjeg duga, odnosno izmirivanje obaveza po osnovu državnih zapisa, kao i otplata duga po osnovu euroobveznica emitovanih 2016. godine.

Od ukupnog iznosa bruto državnog duga, 3.658,9 miliona eura ili 89,8% odnosilo se na spoljni dug, dok se preostalih 417,3 miliona eura ili 10,2% odnosilo na unutrašnji dug.

Ukoliko od bruto državnog duga oduzmemo depozite Ministarstva finansija i socijalnog staranja zajedno sa 38.477 unci zlata, *neto državni dug* Crne Gore na kraju septembra 2021. godine, iznosio je 3.555,6 miliona eura ili 72,8% BDP-a. U odnosu na kraj 2020. godine, *neto državni dug* je zabilježio rast od 2,8%, usljed smanjenja državnih depozita za 40,3%, a po osnovu otplate državnog duga, kako je naprijed objašnjeno.

Tabela 6.1

Struktura državnog duga Crne Gore na kvartalnom nivou, u periodu septembar 2020 – septembar 2021. godine, u 000 000 eura						
	Septembar 2020.	Decembar 2020.	Mart 2021.	Jun 2021.	Septembar 2021.	Promjena u % septembar 2021 decembar 2020.
Unutrašnji dug	570,5	495,5	454,7	426,6	417,3	-15,8%
Spoljni dug	3.089,8	3.835,3	3.642,7	3.652,6	3.658,9	-4,6%
Državni dug (bruto)	3.660,3	4.330,8	4.097,4	4.079,2	4.076,2	-5,9%
Udio bruto državnog duga u BDP (u %)	87,5	103,5	83,9	83,6	83,5	
Depoziti Ministarstva finansija i socijalnog staranja uključujući i 38.477 unci zlata	271,8	872,4	527,2	428,8	520,6	-40,3%
Državni dug (neto)	3.388,5	3.458,4	3.570,2	3.650,4	3.555,6	2,8%
Udio neto državnog duga u BDP (u %)	81,0	82,6	73,1	74,8	72,8	
BDP	4.185,6	4.185,6	4.881,3	4.881,3	4.881,3	

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

³⁷ U skladu sa novim Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, u kvartalnim izvještajima prikazuje se državni dug, dok se u godišnjem izvještaju prikazuje javni dug. Shodno ovom Zakonu, javni dug je definisan kao dug centralnog nivoa države (državni dug) i dug lokalnog nivoa (dug lokalne samouprave). Državni dug obuhvata dug centralne države i dug privrednih društava u većinskom državnom vlasništvu. Za razliku od ranijeg perioda, državni dug ne uključuje dug lokalnih samouprava.

Valutna struktura državnog duga je relativno povoljna. Cjelokupan unutrašnji dug je u eurima, dok je od ukupnog spoljnog duga 97,1% u eurima, a 0,6% u dolarima i 2,3% u drugim valutama. Manje učešće dolara u spoljnom dugu pripisuje se konverziji dolarskog u euro dug prema kineskoj Exim banci, zahvaljujući sklopljenom hedžing aranžmanu između Ministarstva finansija i socijalnog staranja i četiri renomirane svjetske banke.³⁸

Većina državnog duga (74,3%) servisira se po fiksnim kamatnim stopama, tako da se i kamatna struktura državnog duga može ocijeniti kao relativno povoljna.

6.1. Unutrašnji državni dug

Na kraju septembra 2021. godine, unutrašnji dug iznosio je 417,3 miliona eura ili 8,5% procijenjenog BDP-a (tabela 6.2). U odnosu na kraj 2020. godine, unutrašnji dug bio je manji za 78,2 miliona eura ili 15,8%, na šta je najviše uticala otplata državnih zapisa (41,7 miliona eura), odnosno kredita komercijalnim bankama (28,6 miliona eura).

Tabela 6.2

Struktura i promjene unutrašnjeg duga Crne Gore, u periodu 30.09.2020 – 30.09.2021.								
Struktura unutrašnjeg duga	Stanje duga 30.09.2020.	Stanje duga 31.12.2020.	Stanje duga 30.09.2021.	Promjena u odnosu na 31.12.2020.	Promjena u odnosu na 30.09.2020.	Promjena u odnosu na 31.12.2020.	Promjena u odnosu na 30.09.2020.	Učešće u unutrašnjem dugu na 30.09.2021.
	1	2	3	4 (3-2)	5 (3-1)	6 (3/2)	7 (3/1)	8
	miliona eura			%				%
Devizna štednja	10,6	10,5	10,3	-0,2	-0,3	-1,9	-2,8	2,5
Restitucija	83,0	83,5	80,2	-3,3	-2,8	-3,9	-3,4	19,2
Kreditni kod komercijalnih banaka	169,3	174,3	145,7	-28,6	-23,6	-16,4	-13,9	34,9
Zaostale penzije	1,9	1,9	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Državni zapisi	41,7	41,7	0,0	-41,7	-41,7	-100,0	-100,0	0,0
Domaće obveznice	222,8	142,4	142,4	0,0	-80,4	0,0	-36,1	34,1
Pravna lica i privredna društva	41,2	41,2	36,8	-4,4	-4,4	-10,7	-10,7	8,8
UKUPNO	570,5	495,5	417,3	-78,2	-153,2	-15,8	-26,8	100,0

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

U strukturi unutrašnjeg duga, na kraju septembra 2021. godine, najveće učešće bilježe obaveze po osnovu kredita kod komercijalnih banaka (34,9%), zatim obaveze po osnovu emitovanih domaćih obveznica (34,1%), po osnovu restitucije (19,2%), dok je učešće obaveza prema pravnim licima i privrednim društvima iznosilo 8,8% (tabela 6.2).

³⁸ Na dan realizacije hedžing transakcije, u iznosu od oko 818 miliona američkih dolara, prema ugovorenom kursu euro/dolar od oko 1,18, dogovorena je fiksna prosječna ponderisana kamatna stopa od 0,88%.

6.2. Spoljni državni dug

Prema podacima Ministarstva finansija i socijalnog staranja, na kraju septembra 2021. godine spoljni dug je iznosio 3.658,9 miliona eura ili 75% BDP-a i u odnosu na kraj 2020. godine zabilježio je pad od 176,4 miliona eura ili 4,6%.

U toku prvih devet mjeseci tekuće godine došlo je do povlačenja sredstava po osnovu kreditnih aranžmana sa međunarodnim institucijama u ukupnom iznosu od 124,97 miliona eura, i to:

- Povlačenja sredstava kineske Exim banke u iznosu od 33,46 miliona eura (za potrebe finansiranja izgradnje prioritetne dionice autoputa);
- Povlačenja sredstava Evropske komisije u iznosu od 30 miliona eura (druga tranša u okviru programa makrofinansijske pomoći Crnoj Gori u obliku zajma);
- Povlačenje sredstava od Razvojne banke Savjeta Evrope u iznosu od 30 miliona eura (za ublažavanje ekonomskog uticaja pandemije virusa COVID-19 na mikro, mala i srednja preduzeća);
- Povlačenja sredstava od IBRD-a u iznosu od 13,98 miliona eura (za projekte „Reforma poreske administracije“, „Poreska administracija-dodatno“, „Upravljanje industrijskim otpadom“, „Energetska efikasnost u Crnoj Gori - MEEP2“, „MIDAS 2“ i „SAVA I DRINA“);
- Povlačenja sredstava EBRD-a u iznosu od 9,38 miliona eura (za potrebe rekonstrukcije lokalnih i magistralnih puteva);
- Povlačenja sredstava KfW-a u iznosu od 6 miliona eura (za projekte „Vodosnabdijevanje i sanacija otpadnih voda – III, V i V faza komponenta 2“, „Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda - Pg Standard i Pg Promo“ i „Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – faza II i III“);
- Povlačenja sredstava od Export Development Canada (EDC) u iznosu od 1,49 miliona eura (za kupovinu helikoptera);
- Povlačenja sredstava Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede (IFAD) u iznosu od 0,66 miliona eura (za projekat „Stvaranje klastera i transformacija ruralnih područja“).

U strukturi spoljnog duga najveće učešće imaju obaveze po osnovu emitovanih euroobveznica (47,8% spoljnog duga), dok je kineska Exim banka najveći pojedinačni povjerilac sa 18,4% učešća u spoljnom dugu (tabela 6.3).

Tabela 6.3

Spoljni dug Crne Gore na 30.09.2021. godine; stanje, struktura i učešće u državnom dugu i BDP				
Kreditor	Stanje duga	Spoljni dug BDP	Učešće u spoljnom dugu	Učešće u državnom dugu (4.076,2 mil. eura)
	miliona eura	%		
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	187,0	3,8%	5,1%	4,6%
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	62,6	1,3%	1,7%	1,5%
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	20,6	0,4%	0,6%	0,5%
Evropska investiciona banka (EIB) ¹	104,6	2,1%	2,9%	2,6%
EBRD	45,4	0,9%	1,2%	1,1%
Razvojna banka Savjeta Evrope	59,8	1,2%	1,6%	1,5%
Evropska Komisija ²	60,0	1,2%	1,6%	1,5%
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KfW) ³	39,8	0,8%	1,1%	1,0%
Mađarski kredit	0,6	0,0%	0,0%	0,0%
Poljski kredit	3,8	0,1%	0,1%	0,1%
Francuski kredit - Natixis ⁴	1,7	0,0%	0,0%	0,0%
Steiermarkische Bank und Sparkassen AG ⁵	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
Credit Suisse Bank	30,0	0,6%	0,8%	0,7%
Kineska EXIM banka ⁶	674,3	13,8%	18,4%	16,5%
Španski kredit za izgradnju deponije	1,8	0,0%	0,0%	0,0%
Austrijski kredit – Erste banka ⁷	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
EUROBOND	1.750,0	35,9%	47,8%	42,9%
Banka Intesa	6,7	0,1%	0,2%	0,2%
IFAD	3,0	0,1%	0,1%	0,1%
Sindicirani kredit (OTP, Zagrebačka banka, Erste banka)	16,2	0,3%	0,4%	0,4%
Export Development Canada (EDC) ⁸	13,5	0,3%	0,4%	0,3%
Sindicirani kredit - PBG ⁹	250,0	5,1%	6,8%	6,1%
Sindicirani kredit – PBG 2	250,0	5,1%	6,8%	6,1%
HAPOALIM - oklopna vozila	3,9	0,1%	0,1%	0,1%
Rapid Financing Instrument - MMF	73,6	1,5%	2,0%	1,8%
UKUPNO	3.658,9	75,0%	100,0%	89,8%

¹ Krediti EIB-a u ukupnom iznosu od 47 miliona eura koje servisiraju javna preduzeća („Monteput“, „Aerodromi CG“ i „Elektroprivreda CG“) ne ulaze u iznos spoljnog duga, već se tretiraju kao garancije.

² Kredit namijenjen za ograničavanje ekonomskih posljedica pandemije virusa COVID 19 u okviru Programa makrofinansijske podrške, ukupne vrijednosti od 60 miliona eura.

³ Kredite od njemačke KfW banke za potrebe vodosnabdijevanja koriste opštine, ali čine dio ino-duga.

⁴ Robni kredit - EPCG.

⁵ Kredit za finansiranje nabavke vatrogasnih vozila za Ministarstvo unutrašnjih poslova.

⁶ Kredit za izgradnju dijela autoputa „Bar - Boljari“.

⁷ Kredit namijenjen finansiranju projekta Fonda za zdravstveno osiguranje.

⁸ Kredit za kupovinu tri helikoptera.

⁹ Kreditni aranžman sa Sindikatom banaka (OTP, Credit Suisse, CKB i Societe Generale) uz garanciju Svjetske banke vrijedne 80 miliona eura za potrebe finansiranja državnog budžeta.

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Treba imati u vidu da po pojedinim kreditnim linijama postoje sredstva koja su odobrena, a nijesu povučena (tabela 6.4). Ukupan iznos raspoloživih, a nepovučениh sredstava iznosi 497,8 miliona eura (od čega 118,1 milion eura čine sredstva njemačke Kreditne banke za obnovu (KfW), a 113,5 miliona eura sredstva Evropske investicione banke).

Tabela 6.4

Struktura spoljnog duga Crne Gore i nepovučenih kreditnih sredstava na 30.09.2021, u 000 000 eura		
Kreditor	Stanje duga	Iznos nepovučenih sredstava
	miliona eura	
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	187,0	72,9
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	62,6	
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	20,6	
Evropska investiciona banka (EIB)	104,6	113,5
EBRD	45,4	44,7
Razvojna banka Savjeta Evrope	59,8	22,3
Evropska Komisija	60,0	
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KfW)	39,8	118,1
Mađarski kredit	0,6	
Poljski kredit	3,8	
Francuski kredit - Natixis	1,7	
Steiermarkische Bank und Sparkassen AG	0,0	
Credit Suisse Bank	30,0	
Kineska EXIM banka	674,3	101,5
Španski kredit za izgradnju deponije	1,8	
Austrijski kredit – Erste banka	0,0	
EUROBOND	1.750,0	
Banka Intesa	6,7	
IFAD	3,0	0,8
Sindicirani kredit (OTP, Zagrebačka banka, Erste banka)	16,2	
Export Development Canada (EDC)	13,5	
Sindicirani kredit - PBG	250,0	
Sindicirani kredit – PBG 2	250,0	
HAPOALIM - oklopna vozila	3,9	24,0
Rapid Financing Instrument - MMF	73,6	
UKUPNO	3.658,9	497,8

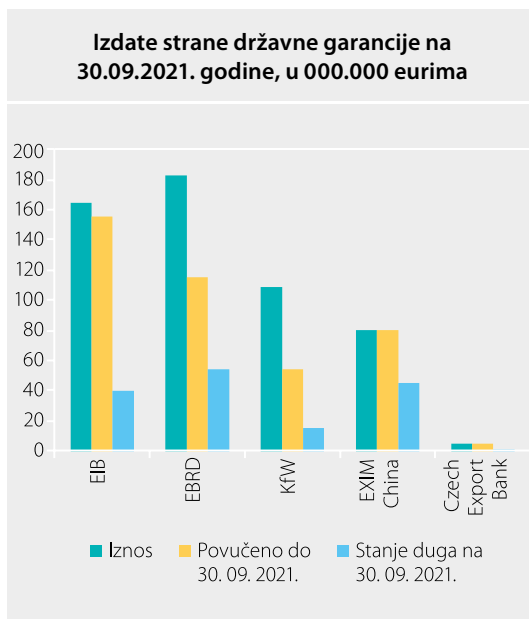
Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

6.3. Izdate državne garancije

Državne garancije, na kraju septembra 2021. godine, iznosile su 191,9 miliona eura i bile su niže u odnosu na kraj 2020. godine za 9,5%, odnosno, učestvovala su sa 3,9% u strukturi BDP, što predstavlja smanjenje od 1,1 p.p u odnosu na kraj 2020. godine. Ukoliko uključimo izdate državne garancije, državni dug Crne Gore, na kraju septembra 2021. godine, iznosi 4.268,1 milion eura, ili 87,4% BDP-a.

Strane državne garancije, na kraju septembra 2021. godine, iznosile su 155,1 miliona eura (grafik 6.1) i u odnosu na kraj 2020. godine bile su niže za 9,7%, odnosno, učestvovala su sa 3,2% u strukturi BDP, što predstavlja smanjenje od 0,9 p.p u odnosu na kraj 2020. godine. Ako uključimo strane garancije u iznos spoljnog državnog duga, onda bi on iznosio 78,1% BDP-a. Važno je istaći da se pomenuti iznos

Grafik 6.1

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

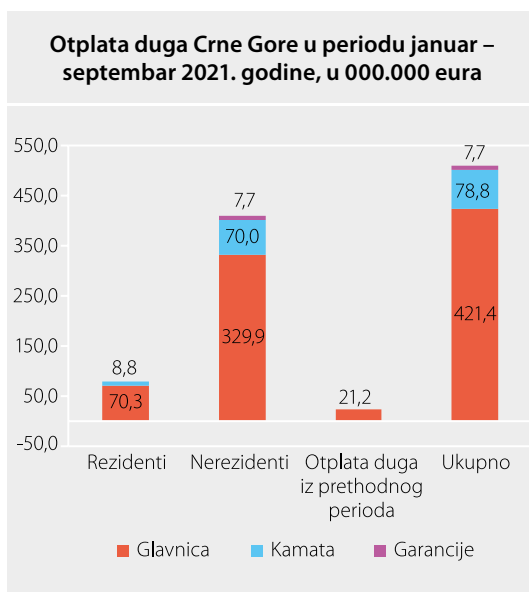
stranih garancija odnosi na povučena kreditna sredstva. Kada se uzme u obzir cijeli ugovoreni iznos, strane garancije dostižu nivo od 541 miliona eura.

Ukupan iznos domaćih garancija, na kraju septembra 2021. godine, iznosio je 36,8 miliona eura (0,8% BDP-a). Unutrašnji dug sa garancijama iznosio je 9,3% BDP-a. Od ukupnog iznosa domaćih garancija, 20,4 miliona eura se odnosi na garancije date opštinama za kredite kod raznih komercijalnih banaka za sprovođenje sanacionog plana³⁹.

U toku prvih devet mjeseci 2021. godine, aktivirane su i plaćene državne garancije u iznosu od 7,7 miliona eura, po osnovu kreditnog aranžmana Barske i Crnogorske plovidbe sa kineskom Exim bankom.

6.4. Otplata državnog duga

Grafik 6.2

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Ukupna otplata državnog duga⁴⁰ u toku prvih devet mjeseci 2021. godine iznosila je 507,9 miliona eura ili 10,4% procijenjenog BDP-a. Od ukupnog iznosa otplate duga, najveći iznos se odnosi na otplatu glavnice duga rezidentima i nerezidentima u iznosu od 400,2 miliona eura i na otplatu kamata po osnovu kreditnih aranžmana, rezidentima i nerezidentima, u iznosu od 78,8 miliona eura (grafik 6.2). Otplata obaveza iz ranijeg perioda iznosila je 21,2 miliona eura, od čega se na otplatu stare devizne štednje odnosilo 201,2 hiljade eura. Otplata garancija, po osnovu aktivirane državne garancije za kreditni aranžman kod nerezidenata, iznosila je 7,7 miliona eura.

³⁹ Ukupan potpisani iznos garancija za kredite koje koriste opštine za realizaciju sanacionog plana je 40,55 miliona eura. Cilj sanacionog plana je prevazilaženje finansijskih teškoća sa kojima se jedinice lokalne samouprave suočavaju, a koji podrazumijeva refinansiranje poreskog i drugog duga i neizmirenih obaveza, realizacija socijalnog programa u cilju optimizacije broja zaposlenih u organima lokalne uprave i javnim službama čiji je osnivač Opština.

⁴⁰ Ukupna otplata duga obuhvata otplatu duga po glavnici, otplatu kamate, otplatu duga iz prethodnih godina i otplatu garancija.